

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ "МАГІСТР" У ВИЩІЙ ОСВІТІ ФІНЛЯНДІЇ

У статті аналізується нормативно-правове забезпечення процесу переходу вищої школи Фінляндії на дворівневу систему освіти, комплексна державна організаційно-методична підтримка цього процесу. Висвітлюються два типи магістерських програм: академічні (в університетах) і професійні (у політехніках), а також окремі магістерські програми, спрямовані на задоволення запитів ринку праці, у тому числі, на міжнародному рівні.

Ключові слова: Фінляндія, вища освіта, магістр, університет, політехнік.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Модернізаційні процеси вищої школи України у зв'язку з інтеграцією в Європейський освітній простір потребують нових підходів до вирішення проблем соціально-професійного становлення, оновлення теоретичних поглядів і практичних дій щодо вдосконалення системи підготовки фахівців.

Однією з провідних "ліній дії" по формуванню спільного Європейського простору вищої освіти із запровадженням системи легко порівнюваних ступенів, які взаємно визнаються всіма країнами, стала розбудова освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" у структурі двоциклової системи організації навчального процесу. У вітчизняному просторі з метою забезпечення якості вищої освіти та її інтеграції в європейське та світове освітнє співтовариство Міністерством освіти і науки України (тепер – Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України) була розроблена Концепція організації підготовки магістрів в Україні, затверджена наказом МОН України від 10 лютого 2010 року № 99, та Програма організації підготовки магістрів в Україні, затверджена наказом МОН України від 2 березня 2010 року № 165, проте їх дія була призупинена до прийняття нової редакції Закону України "Про вищу освіту" (наказ МОН України від 29 березня 2010 року № 258).

Одним із можливих засобів пошуку шляхів підвищення ефективності вищої освіти сьогодні видається дослідження зарубіжного досвіду. Значні напрацювання у запровадженні ступеневої системи вищої освіти, зокрема, на рівні ступеня магістра, має Фінляндія як активний учасник Болонських процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для української педагогіки розвиток системи вищої освіти Фінляндії є малодослідженим явищем. Вивченню її окремих проблем присвячені поодинокі наукові розвідки, зокрема, загальної середньої освіти (В.О. Бутова), професійної освіти Фінляндії (Л. Ляшенко, О. Щербак), докторської підготовки (Ж.В. Таланова). Загальним питанням аналізу сучасного стану розвитку освітньої системи Фінляндії присвячено матеріали журналу "Підручник для Директора", виданий за результатами міжнародної науково-практичної конференції "Система освіти Фінляндії в контексті євроінтеграційних процесів в Україні" в статтях І. Жерноклеева та Т. Пушкарьової.

Мета статті – розкрити особливості запровадження магістерської підготовки у Фінляндії.

Виклад основного матеріалу. Перший фінський університет, започаткований у Турку в 1640 році (переведений до Гельсінкі в 1823 р.) був єдиним національним центром вищої освіти і науки упродовж трьох століть. На початку ХХ ст. відкрилися: Гельсінський університет технологій (1908 р.), Університет "Академія Або" (1917 р.), Університет Турку (1920 р.), які склали систему вищої освіти Фінляндії до 60-х років ХХ ст. – періоду великих реформ у світовому та європейському освітніх просторах. Як і у багатьох країнах світу, у Фінляндії в цей час проходить значне розширення системи вищої освіти. З метою забезпечення більш збалансованого регіонального розвитку започатковуються нові навчальні заклади, переважно в північній частині країни. Різко збільшується кількість студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах [15, с. 457]. Тенденція постійного зростання контингенту студентів залишилась притаманною системі вищої освіти Фінляндії аж до наших часів. За даними статистичної бази даних Фінляндії у 2011 році нараховувалося 308857 студентів на 5401267 осіб населення, тобто 57 студентів на 1000 осіб населення [12].

У наслідок інституційних перебудов сучасна система вищої освіти у Фінляндії складається з двох взаємодоповнюючих секторів: академічних університетів (universities) і професійних вищих навчальних закладів так званих "політехніків" (polytechnics). Діяльність кожного сектору регламентується окремими законами: "Про університети" і "Про політехніки" [4; 10].

Спрямовуючи свою діяльність на розвиток науки і забезпечення вищої освіти через дослідження, університети надають ступені бакалавра і магістра, а також післядипломні ступені ліцензіата (переважно в сфері медицини) і доктора. Натомість політехніки як багатогалузеві професійні заклади вищої освіти, спрямовують свою діяльність на підготовку кадрів відповідно до сучасних потреб ринку праці й регіонального розвитку країни. Розбудова сектору політехніків є досить новою справою. Перші політехніки розпочали свою діяльність на експериментальній основі у 1991-1992 роках, а на постійній основі перший політехнік почав діяти у 1996 році. Вони присуджують ступені бакалавра і магістра професійного спрямування.

Як показало дослідження, приєднання Фінляндії до Болонського процесу в 1999 році було значним імпульсом до посилення структурних реформ, які перманентно проводилися в освітньому просторі країни упродовж останніх десятиліть. По-суті, процес запровадження двоциклової структури ступенів відповідно до Болонських вимог у Фінляндії був лише поглибленням процесів структурного реформування вищої освіти [14, с. 9].

На підтвердження цієї тези наведемо такі дані: нова ступенева структура (трирічний перший (нижчий) та дворічний другий (вищий) академічні ступені) була запроваджена в університетах Фінляндії в 1994-1997 роках, тобто напередодні приєднання країни до Болонського процесу. Проте, Болонські вимоги спричинили постановку нових цілей, якими є: зміна статусу ступеня бакалавра; профілювання магістерських ступенів для політехніків; збільшення міжнародної та національної (внутрішньої) мобільності; вимірювання навчального навантаження студентів; орієнтованість на результати навчання [3, с. 17]. Стратегією їх реалізації займався спеціально створений Міністерством освіти Комітет з підготовки впровадження нової двоциклової структури ступенів. Пропозиції Комітету були враховані при підготовці змін до закону "Про університети" (715/2004) і постанови уряду "Про університетські ступені" (794/2004), які набрали чинності 1 серпня 2005 року [13, с. 34-45; 4].

Закон "Про університети" містив загальні положення щодо дворівневої структури ступенів, а постанова "Про університетські ступені" визначала обов'язки, які покладаються на університети, та окреслювала цілі підготовки і структуру ступенів. У постанові чітко прописані порядок видачі дипломів та додатків до них і впровадження Європейської системи трансферу і накопичення кредитів (ECTS).

За Постановою університетський ступінь другого циклу (ступінь магістра) передбачає накопичення 120 кредитів ЄКТС (два роки денного навчання). Навчання на здобуття університетського ступеня другого циклу забезпечує студентів:

- 1) ґрунтовною підготовкою з основного предмету;
- 2) знаннями, вміннями і навиками, необхідними для: а) застосування наукових знань і наукових методів; б) здійснення незалежного наукового дослідження;
- 3) знаннями, вміннями і навиками, що дають можливість самостійно виступати експертом і розробником певної галузі;
- 4) знаннями, вміннями і навиками, які дають можливість продовжувати науково-дослідницьку роботу на післядипломному рівні;
- 5) хорошими мовними і комунікативними вміннями [5].

За Постановою виокремлювалась окрема категорія магістерських програм (в основному тематичних, міждисциплінарних), які зорієнтовані на потреби ринку праці і науки. Вони відкриті для іноземних студентів і викладаються англійською мовою [11].

Аналіз фінської бази міжнародних навчальних програм Центру міжнародної мобільності університетів Фінляндії показав, що всього пропонується 222 міжнародні магістерські програми, десять з яких належать до сфери педагогічних наук, а саме, магістерські програми з освіти і глобалізації, педагогічних наук, освітнього менеджменту, медіа освіти, міжкультурної педагогічної освіти, освіти дорослих тощо [7].

Важливо відзначити, що магістерські програми, які пропонуються фінськими університетами, можуть забезпечуватися одним університетом (рівень університету), двома або більше фінськими університетами (національний рівень), а також спільно з університетами за межами Фінляндії (міжнародний рівень).

Запровадження ступеня другого циклу в секторі професійних вищих навчальних закладів проводиться на базі Закону "Про політехніки" (351/2003), Постанови Уряду "Про політехніки" (352/2003) та додатків до Закону "Про політехніки" (411/2005) щодо запровадження ступеня другого циклу [2; 4].

Цілями ступеня другого циклу в секторі професійних вищих навчальних закладів визначено такі:

- 1) широкі і поглиблені знаннями та вміннями щодо розвитку професійної галузі, а також теоретичні вміння, необхідні для роботи на експертних і керівних посадах у галузі;
- 2) ґрунтовне розуміння галузі, її відношення до робочого життя і суспільства, а також знання та вміння, необхідні для відслідковування і аналізу як теоретичних, так і професійних зрушень у галузі;
- 3) здатність до навчання впродовж життя та неперервного розвитку;
- 4) хороші мовні і комунікативні навички;
- 5) знання та вміння, які необхідні для діяльності на міжнародному рівні.

Програма другого професійного ступеня включає поглиблену професійну підготовку, вибіркові предмети і підсумкову дисертацію або підсумковий проект [5].

На нашу думку, цінним є фінський досвід здійснення серії національних проектів підтримки переходу на нову ступеневу структуру і сприяння співпраці університетів з впровадження реформи. Для розробки та впровадження навчальних програм відповідно до нової структури ступенів у Фінляндії створювались

державні тематичні мережі. Міністерство освіти Фінляндії здійснювало фінансування таких мереж з 20 предметів (математика і природничі науки, гуманітарні науки, соціальні науки, педагогічні науки і педагогічна освіта, технічні науки, право, економіка, психологія, медицина тощо) [8, с. 22-24].

Предметом обговорення у ході реформи стала також якість академічного курикулуму, навчальних програм і педагогічних кваліфікацій. У 2003 році був започаткований національний проект з розробки теоретичного підґрунтя системи планування академічного курикулуму та ідеї використання індивідуального навчального плану – "W5W" (ступінь за п'ять років), який тривав до 2006 року. Координаторами проекту стали Університет Оулу й Університет Куопіо (з 2010 р. – Східно-фінський університет).

Продовженням цього проекту став проект W5W² (2007-2009 рр.). Його метою було продовження розвитку національного курикулуму і практик консультування навчання, які були створені протягом першого проекту. Проект W5W² зосереджувався на накопичувальному навчанні (cumulative learning) [6].

У ході цих проектів були розроблені практичні рекомендації для педагогічного персоналу університетів щодо використання індивідуального навчального плану студента й ролі керівника [1]; планування навчального навантаження студентів [9]; визнання попереднього навчання студентів тощо.

Висновки. Таким чином, у Фінляндії було створено адекватне нормативно-правове поле реалізації завдань Болонського процесу з урахуванням здобутків та особливостей розвитку національної вищої школи в умовах європейської та світової інтеграції.

Дослідження показало, що в умовах системного структурного реформування вищої освіти в Фінляндії напрацьовано значний позитивний досвід запровадження освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр", пов'язаний з:

– Ефективним нормативно-правовим забезпеченням процесу переходу вищої школи на дворівневу систему освіти (організації двох послідовних ступенів підготовки з співставними термінами і змістом), а саме, Закону "Про політехніку" (351/2003), Постанови Уряду "Про політехніку" (352/2003) та додатків до Закону "Про політехніку" (411/2005) щодо запровадження ступеня другого циклу; Закону "Про університети" (715/2004), Постанови Уряду "Про університетські ступені" (794/2004).

– Обґрунтуванням та запровадженням на національному рівні магістерських програм двох типів: академічних (в університетах) та професійних (у політехніках);

– Чіткою визначеністю термінів навчання в магістратурі – два роки денного навчання, яке передбачає накопичення студентом 120 кредитів ЄКТС (в академічних університетах) та один – півтора роки денного навчання, яке передбачає 60-90 кредитів ЄКТС з попереднім 3-річним досвідом роботи у відповідній галузі (у професійних вищих навчальних закладах – "політехніках").

– Науково-обґрунтованими цілями і вимогами до змісту магістерських програм, за якими навчання в магістратурі академічного університету передбачає: ґрунтовну підготовку з основних (профільних) предметів; оволодіння знаннями, вміннями і навичками, необхідними для: а) застосування наукових знань і наукових методів; б) здійснення самостійного наукового дослідження; оволодіння знаннями, вміннями і навичками, які дають можливість бути експертом і розробником певної галузі знань; освоєння знань, умінь і навичок, які є основою для продовження науково-дослідницької роботи на післядипломному рівні; оволодіння мовними і комунікативними вміннями на рівні сучасних вимог.

Професійно спрямоване навчання в магістратурі політехніка передбачає: широкі й поглиблені знання й уміння щодо розвитку професійної галузі, а також теоретичні вміння, які необхідні для роботи на експертних і керівних посадах в професійній галузі; ґрунтовне розуміння професійної галузі та її місця в житті суспільства, знання та вміння розпізнавати й аналізувати професійні зміни; здатність до неперервного розвитку та навчання впродовж життя; ефективні мовні і комунікативні навички; знання та вміння для діяльності на міжнародному рівні.

– Комплексною державною організаційно-методичною підтримкою процесів переходу на нову ступеневу структуру та сприяння співпраці університетів з впровадження реформ. Для розробки та впровадження навчальних програм відповідно до нової структури ступенів Міністерство освіти Фінляндії здійснювало фінансування 20 тематичних мереж з математики і природничих наук, гуманітарних наук, соціальних наук, педагогічних наук, технічних наук, права, економіки, психології, медицини тощо).

– Сильним дослідницьким спрямуванням магістерських програм, яке розвивалось на теренах фінської вищої освіти в останню третину ХХ – на початку ХХІ ст. Завдяки цьому феномену специфічною рисою магістерських програм у Фінляндії є їх "зрощеність" з бакалаврськими, особливо у сфері педагогічної освіти.

– Запровадження окремих магістерських програм для задоволення потреб ринку праці та виходу на міжнародний рівень надання освітніх послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ansela Maarit* Personal Study Plans for University Students: A Guide for Study Counsellors / Maarit Ansela, Tommi Haapaniemi and Sade Pirttimäki . – Kuopio: Learning Centre, University of Kuopio, 2006 . – 72 p.

2. Bologna Process – European Higher Education Area. National Reports. Finland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ehea.info/article-details.aspx?ArticleId=86>.
3. Evaluation of the Bologna Process Implementation in Finland. – The Finnish Higher Education Evaluation Council FINHEEC. – Tampere, 2012. – 209 p.
4. FINLEX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finlex.fi>.
5. Finnish National Board of Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oph.fi>.
6. Five Years, Two Degrees [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uef.fi/w5w/in-english>.
7. International Study Programmes Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studyinfinland.fi/database>.
8. *Jakku-Sihvonen Ritva* The Bologna Process and Its Implementation in Teacher Education / Ritva Jakku-Sihvonen and Hannele Niemi // Research-based Teacher Education in Finland – Reflections by Finnish Teacher Educators / Hannele Niemi and Ritva Jakku-Sihvonen (Eds). – Turku: Finnish Educational Research Association, 2006. – P. 17-30.
9. *Karjalainen Asko* Give me Time to Think. Determining Student Workload in Higher Education: A practical guide for teachers and curriculum designers / Asko Karjalainen, Katariina Alha, Suvi Jutila. – Oulu: Oulu University Press, 2006. – 72 p.
10. Ministry of Education and Culture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minedu.fi/OPM/?lang=en>.
11. *Pyykkö Riitta* Assessment of new study programmes in Finland. – Finnish Higher Education Evaluation Council (FINHEEC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aqu.cat/doc/doc_42959727_1.pdf.
12. Statistics Finland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stat.fi/index_en.html.
13. Structures of Education and Training Systems in Europe. Finland. 2009/10 Edition. – Eurydice, 2010. – 45 p.
14. Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe / Christian Tauch and Andrejs Rauhvargers. – Brussels: European University Association, September 2002. – 44 p.
15. Two decades of reform in higher education in Europe: 1980 onwards. Finland. National description. – Eurydice, 2000. – P. 457-470.

Подано до редакції 03.10.12
